

10. Mir vechnyj // Jenciklopedicheskij slovar' Brokgauza i Efrona [Elektronnyj resurs]. – SPb., 1890–1907 gg. – Rezhim dostupa: <http://www.vehi.net/brokgauz/index.html>.

11. Mizhnarodni organizacii': [Navch. posibnyk] / [Za red. Ju. Kozaka, V. Kovalevs'kogo, Z. Kutajni]. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2007. – 440 s.

12. Mokij A. I. Mizhnarodni organizacii': [Navch. posib.] / I. G. Babec', A. I. Mokij, T. P. Jahno. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2011. – 280 s.

13. Pereplyca G. Jak zhyty, vidriznjajuchys', ale v harmonii'. Teoretychni aspekty mizhderzhavnyh vidnosyn [Elektronnyj resurs] / G. Pereplyca // Polityka i chas. – 2002. – №4. – Rezhym dostupu: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://old.niss.gov.ua/book/perpel.htm&gws_rd=cr&ei=1n1TWb33NOWS6ASEyrfwCA.

14. Tarasov O. V. Mizhnarodni neurjadovi organizacii' v systemi svitovogo gromadjans'kogo spivtovarystva: avtoref. dys... kand. juryd. nauk: 12.00.10 / Tarasov Oleg Volodymyrovych; NAN Ukrai'ny, Instytut derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo. – K., 1995. – 19 s.

15. Shamraj V. Peredumovy vynykennja ta rozvytku mizhnarodnyh organizacij / V. Shamraj // Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2013. – №4 (98). – S.46–48.

16. Shahnazarov G. Grjadushhij mirporjadok: o tendencijah i perspektivah mezhdunarodnyh otnoshenij / G. Shahnazarov. – M.: Politizdat, 1981. – 447 s.

17. Jali M. Ponjattja ta pidhody do tlumachennja svitovogo porjadku / M. Jali // Doslidzhennja svitovoi' polityky. – 2014. – №48. – S.160–171.

18. Lorimer J. The Institutes of the Law of Nations: A Treatise of the Jural Relations of Separate Political Communities / James Lorimer. – Edinburgh & London: William Blackwood and Sons, 1884. – P.225–227.

19. Potter P. B. Origin of the Term «International Organization» / Pitman B. Potter // American Journal of International Law. – 1945. – Vol.39. – №4. – P.803–806.

20. Schücking W. Die Organisation der Welt / Walther Schücking. – Leipzig: Kröner, 1909. – 96 p.

21. Singer H. W. International Development Co-operation: Selected Essays by H. W. Singer on Aid and the United Nations System / H. W. Singer [ed. D. John Shaw]. – N.Y.: Palgrave, 2001. – 249 p.

22. Slaughter A.-M. A New World Order / A.-M. Slaughter. – Princeton and London, 2004. – 368 p.

23. Ziring L. The United Nations. International Organization and World Politics / L. Ziring, R. E. Riggs, J. C. Plano // Harcourt College Publishers. – Orlando, FL, 2000. – P.8–9.

24. Zorgbibe Ch. Les organisations internationales / Ch. Zorgbibe. – R., 1991. – 127 p.

Shchedrova G. P., Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of department of political science and international relationship
of Alfred Nobel University (Ukraine, Dnipro), galinashed@gmail.com

Evolution of scientific approaches concerning the political analysis of international organizations

The areas of international relations, international politics and the world political order, which are the environment for the functioning of international organizations, are explored. The prerequisites for the emergence of international organizations, the evolution of their definition, including the first scientific approaches and modern interpretations are analyzed. Considering the multifaceted nature of the term «international organization», which is connected with the fact that the realization of the organization's activities occurs simultaneously in several planes, the political interpretation of the concept was clarified and a definition was proposed in the context of international relations. The process of the emergence and development of international organizations (from the period of Antiquity to modern times) has been implemented. The research approaches concerning the features and attributes of international organizations, the criteria of conformity and classification, their functions and powers are systematized. The modern trends in changing methodological priorities in the study of international organizations are revealed.

Keywords: international organization, non-governmental international organizations, international relations, international politics, world political order.

УДК 323.1

Явір В. А.,

кандидат політичних наук, науковий співробітник,
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН
України (Україна, Київ), zhabchuk@gmail.com

ЕТНОПОЛІТИЧНА ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ: ПОШУК ХАРАКТЕРИСТИК У ВИЗНАЧЕННЯХ СУМІЖНИХ НАУК

Проаналізовано визначення дезінтеграції в гуманітарних та соціально-економічних науках для більш глибокого вивчення явища. З цією метою застосовано міждисциплінарний метод як такий, що дозволяє отримати принципово нове інтегративне знання та характеристики етнополітичної дезінтеграції, які неможливо відслідкувати за допомогою лише інструментарію етнополітології. На прикладі дезінтеграційних проявів в різних державах продемонстровано, що виявлені особливості також притаманні етнополітичній дезінтеграції.

Серед них: об'єктивний або ж примусовий характер етнополітичної дезінтеграції, яка може бути процесом цілеспрямованого впливу, тиску на державу; розуміння інтеграції та дезінтеграції як станів суспільного розвитку, які трансформуються, змінюють одне в одного; рівноваги дезінтеграційно-інтеграційних процесів, їх взаємозв'язку та домінування в певні періоди одного процесу над іншим: дезінтеграція створює умови для інтеграції і за певних умов може завершитися реінтеграцією втрачених територій; притаманність динамізму, нерівномірності розвитку й реалізації форм дезінтеграційно-інтеграційним процесам.

Ключові слова: дезінтеграція, інтеграція, реінтеграція.

Актуальність дослідження етнополітичної дезінтеграції беззаперечна, особливо для вітчизняної етнополітології. Анексія Автономної Республіки Крим Російською Федерацією, втрата контролю над частинами Донецької та Луганської областей – все це прояви глибшого за сукупністю причин та наслідків та тривалішого у часі процесу – етнополітичної дезінтеграції. Він може мати різні форми, які характеризуються більш звичними для політичного дискурсу означеннями – сепаратизм, втрата державою частини її територій, іредентизм, анексія. Однак всі вони є проявами етнополітичної дезінтеграції, визначення, суть, зміст, причини та наслідки якої вимагають ретельного наукового аналізу.

Для більш повного розуміння явища, його особливостей і характеристик проаналізуємо спочатку визначення дезінтеграції, поширене в інших гуманітарних та соціально-економічних науках. Автор є прихильником міждисциплінарного підходу, адже саме ця методологія вивчення етнополітичних явищ та процесів дає можливість побачити їх найнеочікуваніші ракурси, які потім дають змогу помітити та пояснити їх характеристики, які неможливо відслідкувати за допомогою лише інструментарію етнополітології, вузькоспеціалізованої галузі політичного знання. Міждисциплінарні методи пізнання притаманні сучасним науковим дослідженням, оскільки відображають інтегративні тенденції в розвитку науки. Вивчення за їхньою допомогою об'єктів та явищ допомагає отримати принципово нове знання про них.

Малий академічний та енциклопедичний словники дають ідентичне визначення дезінтеграції як розпаду, розчленування єдиного цілого на складові частини [1]. Зауважується, що це поняття є протилежним до інтеграції. Це визначення, як і багато інших, містить дуже важливу характеристику поняття етнополітичної дезінтеграції зокрема. А саме: дезінтеграція може бути процесом цілеспрямованого впливу, проводиться певним суб'єктом політичних відносин щодо іншого примусово, в позаправовий спосіб та навіть у насильницький спосіб.

На це вказує використання у визначенні іменника «розчленування», похідного від дієслів «розчленувати, розчленовувати». Академічний тлумачний словник української мови дає наступні визначення цих дієслів: 1) розділяти що–небудь суцільне, єдине на окремі частини; 2) розбивати на основні складові елементи [2]. З них випливає, що процес дезінтеграції (розчленування) може бути, як об'єктивним, так і результатом певних політичних дій, спрямованого впливу суб'єкта на об'єкт дезінтеграції. Наприклад, на поліетнічну державу з метою повернення територій, втрачених раніше.

Наприклад, згідно з соціологічними опитуваннями більшість росіян вважають дезінтеграцію України, анексію Криму не чим іншим, як відновленням історичної справедливості, поверненням територій, незаконно переданих Україні за радянських часів. Зокрема російський президент, виступаючи зі щорічним посланням до Федеральних зборів в 2014 році, підкреслив сакральне значення Криму для росіян: «Саме тут знаходиться духовне джерело формування багатолітньої, але монолітної російської нації й централізованої російської держави. Адже саме тут у Херсонесі прийняв хрещення князь Володимир, а потім і хрестив усю Русь. Для Росії Крим, Херсонес, Севастополь мають величезне цивілізаційне й сакральне значення – таке, як у Єрусалимі храмова гора для тих, хто сповідує іслам і юдаїзм» [3].

Глава сусідньої держави, яка використала етнополітичну дезінтеграцію як технологію для анексії Криму, виступаючи на засіданні Державної Думи РФ шостого скликання, підкреслив, що вважає історичним підсумком її роботи інтеграцію до складу Росії Криму і Севастополя. С. Асланов називає це прикладом застосування російською владою етнополітичних технологій компенсаторного характеру, спрямованих на мобілізацію російського суспільства [4, с. 134]. Ці заяви покликані переконати населення Росії у тому, що здобуття Криму набагато важливіше етнополітичне досягнення за будь–які економічні труднощі. Дослідник зауважує, що російська влада переконує російське суспільство у тому, що Крим для Росії завжди лишався і залишиться її територією, незважаючи на його фактичні пострадянські кордони, тобто належність до сусідньої держави – України. Саме тому, на нашу думку, протизаконна анексія Криму, а отже і спрямована, примусова етнополітична дезінтеграція України була схвально оцінена російським населенням, яке у більшості сприймає незалежність України як непорозуміння, тимчасове явище, що має бути виправлено. Це підтверджує й рейтинг російського президента, який саме в 2014 році сягнув безпрецедентних показників – 86%, в першу чергу, за рахунок повернення Росії «статусу великої держави». Тоді як за рік до анексії Криму в 2013 році лише 65% росіян схвалювали діяльність Президента Росії В. Путіна.

Це був приклад ролі зовнішнього суб'єкта (у цьому випадку Російської Федерації) у процесі примусової, зі застосуванням зброї, дезінтеграції (розчленуванні, відокремленні частини території) від сусідньої України та її легітимації.

Проаналізуємо інші визначення дезінтеграції у пошуку характеристик та особливостей явища, притаманних етнополітичній дезінтеграції. Філософська

енциклопедія дає визначення соціальної дезінтеграції в контексті інтеграції, що є додатковим аргументом на користь комплексного вивчення дезінтеграційно–інтеграційних процесів. Інтеграція та дезінтеграція (від лат. *integer* – цілий и франц. *dés* – префікс, який означає заперечення) визначаються як поняття, якими означаються процеси об'єднання соціальних явищ в єдине ціле (інтеграція) та розпад цілого на елементи, частини, складові. Якщо інтеграція – це гармонізація та об'єднання різноманітних соціальних груп, асиміляція різноманітних культурних елементів в єдиній гомогенній культурі (культурна інтеграція), примирення та узгодження норм (суспільна інтеграція), то дезінтеграція охоплює процеси розпаду суспільств на групи, а групи – на індивідів [5]. У цих соціологічних визначеннях уже бачимо елементи, які є об'єктом дослідження етнополітології – асиміляцію, етнокультурну інтеграцію, що вказує на правильність обраного напрямку дослідження. А також поширене в соціології уявлення про те, що стан інтеграції та дезінтеграції та трансформації одного процесу в інший є важливими етапами суспільного розвитку.

Явища соціальної інтеграції та дезінтеграції досліджували Т. Парсонс, Е. Дюркгейм, П. Сорокін, Г. Спенсер, Е. Богардус, Г. Зіммель, Ф. Гідінгс, Е. Росс, О. Конт, Р. МакАйвер, Ф. Знанецький, Л. Візе. Деякі дослідники, зокрема Г. Лундберг [6], С. Додд [7] та Дж. Бевз [8] навіть намагалися застосувати для пояснення процесів інтеграції та дезінтеграції соціальних груп та їх причин моделі точних наук – математики, фізики, хімії. Методологічною основою теорій соціальної інтеграції та дезінтеграції тривалий час були постулати теорії рівноваги. Остання здобула найбільшої популярності вже в економічних науках.

Засновником теорії рівноваги в економіці вважається французький економіст Л. Вальрас. Він довів, що в умовах ринкової економіки є тенденція до встановлення рівноваги на основі співвідношення пропозиції і попиту, яка забезпечується умовами вільної конкуренції [9, с. 407]. Ринкова рівновага досягається в результаті взаємодії попиту та пропозиції. Здавалося б, економічна теорія рівноваги не має жодного відношення до етнополітичних процесів дезінтеграції та інтеграції. Однак це не підтверджується, адже в більшості підручників з економіки, особливо міжнародної економіки, знаходимо положення щодо рівноваги дезінтеграційно–інтеграційних процесів, їх взаємозв'язку та домінування в певні періоди одного процесу над іншим.

Дослідники вважають, що інтеграція та дезінтеграція є об'єктивними взаємопов'язаними процесами. Більш того, дезінтеграція формує передумови інтеграції на нових кількісних та якісних засадах. У окремих випадках можуть складатися умови для реінтеграції [10]. Всі ці постулати можуть бути застосованими для етнополітичної дезінтеграції. У попередніх працях ми довели взаємопов'язаність процесів етнополітичної інтеграції та дезінтеграції. Про те, що дезінтеграція створює умови для інтеграції і за певних умов може завершитися реінтеграцією втрачених територій свідчить досвід ледь не кожної дезінтегрованої держави та територій, що відокремилися від неї. Наприклад, Автономна Республіка Крим, що незаконно вийшла зі складу України (дезінтеграція), увійшла до складу

Російської Федерації (інтеграція), однак за певних обставин (зміна влади в РФ, тиск міжнародної спільноти, домовленості з РФ) може повернутися до складу України (реінтеграція). Або Косово, частково визнана держава на Балканах, яка внаслідок війни вийшла зі складу Сербії (дезінтеграція), більшість населення якої становлять албанці, може взяти участь в інтеграційних проєктах формування Великої Албанії. Або ж за певних обставин, наприклад війни в Європі, може повернутися до складу Сербії. Адаже згідно з Конституцією цієї держави, територія Косово є частиною Республіки Сербія, входячи до її складу під назвою – Автономний край Косово та Метохія.

Економісти також відзначають динамізм процесів міжнародної економічної інтеграції в цілому, зумовлений як дією об'єктивних факторів, так і ланцюговою реакцією; нерівномірність розвитку й реалізації форм міжнародної економічної інтеграції, що спричинена проявами очевидних відмінностей економічного розвитку країн і регіонів світу; розвиток поряд з інтеграційними дезінтеграційних процесів, які мають глибокі корені в історичних, політичних, економічних і соціальних закономірностях світового розвитку.

Те, що всі ці тенденції тією чи іншою мірою притаманні етнополітичному виміру дезінтеграційно–інтеграційних процесів, свідчить приклад Європейського Союзу як не лише економічно, а й етнополітично інтеграційного проєкту. Для європейської інтеграції такою ж мірою характерні динамізм, нерівномірність розвитку й реалізації форм інтеграції. Одним державам Європейський Союз пропонує політику сусідства, іншим – асоціацію, іншим – членство в ЄС. І зонайбільше європейській інтеграції притаманні розвиток поряд з інтеграційними дезінтеграційних процесів як всередині держав–членів, так і в Євросоюзі в цілому. Як стверджує К. Вітман, в межах ЄС достатньо етнополітично нестабільних точок (регіонів), які своїми вимогами створюють нові етнополітичні виклики для регіональної європейської етнополітичної безпеки, провокуючи дезінтеграційні тенденції. Логіка розвитку етнополітичних процесів вказує на те, що будь–яка етнополітична інтеграція має кілька шляхів розвитку 1) поглиблення інтеграції, 2) дезінтеграція. Дослідник переконаний, що еволюціонувати етнополітичне наддержавне утворення може лише за рахунок поглиблення інтеграції, інакше приречене на розпад та дезінтеграцію [11, с. 28].

Наразі у Європейському Союзі спостерігається тимчасовий взаємний баланс інтеграційних та дезінтеграційних тенденцій, який не дозволяє жодній з них взяти гору. І це дає змогу ще раз провести паралелі між вже згадуваною економічною теорією рівноваги та балансом, рівновагою інтеграційних та дезінтеграційних процесів. Якщо, наприклад, складне, багаторівневе, гетерогенне етнополітичне утворення не розпадається, це свідчить про рівновагу інтеграційних та дезінтеграційних тенденцій. Якщо ж при цьому до його складу продовжують інтегруватися інші держави – про домінування етнополітичної інтеграції над дезінтеграцією. Однак у випадку Євросоюзу, йдеться саме про рівновагу, можливо з ухилом у бік етнополітичної дезінтеграції, про що свідчить популярність ідеології євроскептицизму на його теренах

та вихід Великої Британії зі складу ЄС (Brexit), а також дезінтеграційні тенденції всередині держав членів – Британії (референдум про вихід Шотландії) та Іспанії (референдум про вихід Каталонії).

Водночас економісти стверджують, що у сучасному світі інтеграція і дезінтеграція розвиваються асинхронно, як два різноспрямовані процеси. При цьому дезінтеграційні явища і процеси можуть мати не тільки локальний характер (провінція Квебек у Канаді, Корсика у Франції), але й глобальний (розпад Радянського Союзу) [12, с. 174]. З першим твердженням дозволимо собі не погодитися, оскільки дезінтеграція та інтеграція підпадають під дію філософського принципу діалектики – єдності та боротьби протилежностей. Яка б частина держави не виходила з її складу, яке б наддержавне утворення не дезінтегрувалося, навіть внаслідок дії об'єктивних чинників, відцентровим завжди протистоятимуть доцентрові сили, які намагатимуться зупинити процес розпаду та втримати територію, щоб зберегти державу в колишніх кордонах. Прикладом може бути розпад Радянського Союзу, що відбувався за згодою держав–членів цього утворення. Однак певні політичні сили спробували протистояти цьому процесу – ними в 1991 році був створений Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС) та проведено серпневий путч з метою збереження СРСР в колишніх кордонах шляхом усунення від влади президента та оголошення недійсними закони, рішення органів влади союзних республік (Литви, Латвії, Естонії, Грузії, Вірменії, Молдови та України), які на той момент вже ухвалили Декларації про державний суверенітет.

Таким чином проаналізовано визначення дезінтеграції в гуманітарних та соціально–економічних науках для більш глибокого вивчення явища, виявлення його особливостей. З цією метою застосовано міждисциплінарний метод, притаманний сучасним науковим дослідженням як такий, що дозволяє отримати принципово нове інтегративне знання та характеристики етнополітичної дезінтеграції, які неможливо відслідкувати за допомогою лише інструментарію етнополітології. На прикладі дезінтеграційних проявів в різних державах у різний час продемонстровано, що виявлені особливості також притаманні етнополітичній дезінтеграції.

Серед них: об'єктивний або ж примусовий характер етнополітичної дезінтеграції, яка може бути процесом цілеспрямованого впливу, тиску на державу; розуміння інтеграції та дезінтеграції як станів суспільного розвитку, які трансформуються, змінюють одне в одного; рівноваги дезінтеграційно–інтеграційних процесів, їх взаємозв'язку та домінування в певні періоди одного процесу над іншим: дезінтеграція створює умови для інтеграції і за певних умов може завершитися реінтеграцією втрачених територій, про що свідчить досвід ледь не кожної дезінтегрованої держави; притаманність динамізму, нерівномірності розвитку й реалізації форм дезінтеграційно–інтеграційним процесам.

Список використаних джерел

1. Дезинтеграция / Энциклопедический словарь, Малый академический словарь. – URL: dic.academic.ru.
2. Розчленування / Академічний тлумачний словник української мови. – URL: <http://sum.in.ua/s/rozchlenovuvaty>.

3. Ключові тези виступу В. Путіна / ТСН. – URL: <http://tsn.ua/svit/klyuchovi-tezi-vistupu-putina-sakralniy-krim-padinnya-rublya-i-grizna-armiya-395537.html>.

4. Асланов С. А. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз: монографія. – Ужгород: Ліра, 2016. – 464 с.

5. Интеграция и дезинтеграция социальные / Философская энциклопедия. – URL: dic.academic.ru.

6. Lundberg G. Foundations of sociology. – New York: David McKay, 1964. – 179 p.

7. Dodd S. C., Hull C. L. Dimensions of Society // Philosophy and Phenomenological Research. – 1946. – №6 (3). – P.472–473.

8. Bews J. W. Human ecology. – London: London Oxford university press, 1935. – 312 p.

9. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии. – Москва: Изграф, 2000. – 448 с.

10. Відоменко О. О. Міжнародні економічні відносини. – URL: http://lubbook.org/book_407.html.

11. Вітман К. М. Тенденції етнополітичної дезинтеграції в європейському просторі // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 54. – С.20–29.

12. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 228 с.

References

1. Dezintegracija / Jenciklopedicheskiy slovar', Malyy akademicheskij slovar'. – URL: dic.academic.ru.

2. Rozchlenuvannya / Akademichnyj tлумachnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy. – URL: <http://sum.in.ua/s/rozchlenovuvaty>.

3. Ključovi tezy vystupu V. Putina / TSN. – URL: <http://tsn.ua/svit/klyuchovi-tezi-vistupu-putina-sakralniy-krim-padinnya-rublya-i-grizna-armiya-395537.html>.

4. Aslanov S. A. Etnopolitychna stabil'nist' derzhavy: polityko-pravovyy analiz: monografija. – Uzhgorod: Lira, 2016. – 464 s.

5. Integracija i dezintegracija social'nye / Filosofskaja jenciklopedija. – URL: dic.academic.ru.

6. Lundberg G. Foundations of sociology. – New York: David McKay, 1964. – 179 p.

7. Dodd S. C., Hull C. L. Dimensions of Society // Philosophy and Phenomenological Research. – 1946. – №6 (3). – P.472–473.

8. Bews J. W. Human ecology. – London: London Oxford university press, 1935. – 312 p.

9. Val'ras L. Jelementy chistoj politicheskoj jekonomii. – Moskva: Izograf, 2000. – 448 s.

10. Vidomenko O. O. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny. – URL: http://lubbook.org/book_407.html.

11. Vitman K. M. Tendencii' etnopolitychnoi' dezintegracii' v jevropejs'komu prostori // Aktual'ni problemy polityky. – 2015. – Vyp.54. – S.20–29.

12. Kozak Ju. G. Mizhnarodna ekonomika: v pytannjah ta vidpovidjah: pidruchnyk. – Kyi'v: Centr uchbovoi' literatury, 2017. – 228 s.

Yavir V. A., candidate of political science, scientist, Volodymyr M. Koretskyi Institute of State and Law (Ukraine, Kyiv), zhabchyk@gmail.com

Ethnopolitical disintegration: the search for features in the definitions of related sciences

The definitions of disintegration in the humanitarian and socio-economic sciences for a deeper study of the phenomenon are analyzed. For this purpose, an interdisciplinary method has been applied as it makes possible to obtain a fundamentally new integrative knowledge and characteristics of ethnopolitical disintegration. On the example of disintegration manifestations in different countries it was demonstrated that the revealed features are also characteristic of ethnopolitical disintegration.

Among them: the objective or coercive nature of ethnopolitical disintegration, which may be a process of targeted influence on the state; understanding of integration and disintegration as states of social development, which transform, replace in each other; the balance of the disintegration-integration processes, their interrelations and the dominance of one process over another in certain periods: disintegration creates the conditions for integration and under certain conditions can result in the reintegration of lost territories; the dynamism, uneven development and realization of forms of disintegration-integration processes.

Keywords: disintegration, integration, reintegration.

УДК 321.01

Опанасюк Т. А.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології і соціології,
Рівненський державний гуманітарний університет
(Україна, Рівне), 3480465@gmail.com

Невинна Г. Я.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політичних наук,
Рівненський державний гуманітарний університет
(Україна, Рівне), nevinna1@gmail.com

Інститут політичної опозиції в системі владних відносин

Здійснено системний аналіз сучасних підходів до розуміння суті інституту політичної опозиції. Подано характеристику різних типів опозиції та функцій, які вона виконує у суспільстві. Особливу увагу зосереджено на передумовах виникнення та етапах інституалізації політичної опозиції. Проаналізовано форми взаємодії опозиції та влади. Підкреслюється, що у демократичних режимах опозиція є невід'ємним елементом політичної системи та є фактором її стабільності та ефективного функціонування.

Робиться висновок, що інститут опозиції зумовлений груповою природою політики як суспільного явища, коли стикаються різні соціальні і політичні інтереси, пов'язані з участю у владі, її завоюванням, розподілом ресурсів, ухваленням рішень. Існування опозиції об'єктивно детерміновано самим розвитком громадянського суспільства та демократичних інститутів влади. Політична опозиція виконує функцію каталізатора політичних змін, ініціатора прийняття рішень та утвердження в суспільстві норм, котрі сприяють пом'якшенню та усуненню соціальної напруги, розвитку громадянської згоди та соціального партнерства.

Ключові слова: політична опозиція, інститут, політичний процес, політична система, влада, громадянське суспільство, демократія.

Важливим механізмом забезпечення альтернативності, багатоваріантності у прийнятті рішень органами влади, відкритості, раціональності цього процесу є інститут політичної опозиції. Відіграючи в політичній системі суспільства роль виразника думки різних прошарків та груп населення за допомогою критики, організації суспільно-політичних акцій та інших дій, опозиція виконує функцію каталізатора політичних змін, ініціатора прийняття рішень та утвердження в суспільстві норм, котрі сприяють пом'якшенню та усуненню соціальної напруги, розвитку громадянської згоди та соціального партнерства. В зв'язку з цим науковий і практичний інтерес становить пізнання природи основних суб'єктів політики, серед яких особливе місце займає політична опозиція.

Політична опозиція як невід'ємний компонент демократичного суспільства була і продовжує бути актуальним об'єктом дослідження для багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Основними працями у цій царині вважаються дослідження Р. Даля, Дж. Сарторі, Х. Лінце, О. Кірххаймера, О. Нолен, В. Гельмана, Г. Оберройтера. У їх працях проаналізовано сутність та функції політичної опозиції, її моделі та типи, стратегія та тактика опозиційної боротьби, форми взаємодії з владою.

Серед українських вчених слід відзначити М. Михальченка, С. Рябова, Ф. Рудича, С. Бондаря, В. Журавського, М. Дмитренко, А. Колодія, І. Кураса, Ю. Шведа, С. Телешуна та інших.

Проте при вивченні сутності опозиції, її ролі та місця в демократичному суспільстві без суттєвої уваги залишається питання про інституційний вимір політичної опозиції.